

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY
VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI

BUXORO
DAVLAT
UNIVERSITETI
1930

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INNOVATSION RIVOJLANISH
VAZIRLIGI

**“БАШАРИЯТ МАЪНАВИЙ ЮКСАЛИШИ ВА
ЁШЛАР ТАРБИЯСИДА АЛИШЕР НАВОИЙ
МЕРОСИНING АҲАМИЯТИ”**

мавзусидаги республика онлайн

илмий-амалий анжумани

МАТЕРИАЛЛАРИ

*Alisher
Navoiy*

580

**5 февраль 2021 йил
Бухоро**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**БАШАРИЯТ МАЪНАВИЙ
ЮКСАЛИШИ ВА ЁШЛАР
ТАРБИЯСИДА АЛИШЕР НАВОИЙ
МЕРОСИНИНГ АҲАМИЯТИ**

мавзуидаги республика онлайн илмий-амалий конференция

МАТЕРИАЛЛАРИ

2021 йил 5 февраль. Бухоро

Тўпламдан республика онлайн илмий-амалий конференция материаллари ўрин олган. Мақолаларда Алишер Навоий ижодининг турли қирралари, уни ўрганиш масалаларига доир илмий кузатишлар жамланган бўлиб, мазкур соҳага оид барча мутахассисларга мўлжалланган.

Тўплаб нашрга тайёрловчилар:
Р.Ражабова, Н.Қодирова, Н.Ўроқова

Тақризчилар:
Ф.ф.д. Л.Шарипова, ф.ф.н. Т.Асадов

Мазкур илмий тўплам Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 19 октябрдаги 4865-сонли “Буюк шоир ва мутафаккир Алишер Навоий таваллудининг 580 йиллигини кенг нишонлаш тўғрисида” ги қарори ижроси доирасида амалга оширилди.

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiy xalqimizning insonparvarlik g'oyalarini, ma'naviyat va ma'rifatini yuksaltirishda, boshqa xalqlar tomonidan tan olinishida, xalqning ma'naviy olamini boyitish tarixida o'chmas iz qoldirganligi diqqatga sazovor. Alloma tomonidan bizgacha yetib kelgan boy ilmiy-ma'naviy merosdagi hayotbaxsh g'oyalar Yangi O'zbekiston-yangicha dunyoqarashni shakllantirishga xizmat qilishi shubhasiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: “O'zbekiston”, 2016. –B.18.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy tavalludining 580 yilligini keng nishonlash to'g'risida”gi 19.10.2020 yildagi PQ-4865-sonli Qarori. // <https://lex.uz/docs/-5054929>
3. Dushanbe shahrida Alisher Navoiy va Abdurahmon Jomiy haykali ochildi. //Xalq so'zi, 2018 yil 27 sentyabr, № 200.
4. Shernazarov A. Gulistonda Alisher Navoiyning yangi haykali ochildi. //Xalq so'zi, 2018 yil 23 oktabr, № 219.
5. Eshboyev T. Alisher Navoiy jamg'armasi tuzildi. //Xalq so'zi, 2019 yil 24 yanvar, № 16.

АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА ДЕХҚОНЧИЛИККА МУНОСАБАТ ИФОДАСИ

Тўраева Лайло,
Ўзбек тили ва адабиёт кафедраси
ўқитувчиси

Деҳқончилик касби жуда қадимдан эзгу ниятли халқимиз томонидан ардоқлаб келинади. Негаки бу касб – ҳалоллик тимсоли бўлиш билан бирга оилаларнинг даромад манбаи бўлган. Шунингдек ижод аҳли ҳам ушбу касб ва унинг эгаларига чексиз ҳурмат ва эҳтиромда бўлганлар. Жумладан, халқимизнинг ардоқли шоири, буюк мутафаккир ва давлат арбоби бўлган ҳазрат Алишер Навоий ўзининг асарларида деҳқонлар ҳамда уларнинг касблари тўғрисида муносабат билдириб ўтган.

Хусусан, Алишер Навоий ўзининг дидактик-тарбиявий асарларидан бири бўлган “Маҳбубул-қулуб”да инсоний фазилатлар хусусида мушоҳада юритар экан, барча касб ва унинг эгалари тўғрисида атрофлича тўхталади. Асарнинг 31-бобини деҳқонлар зикрига бағишлайди. Бу бежизга эмас. Навоийнинг ўзи ҳам боғлар барпо этгани, минглаб ўлчамдаги ерларда деҳқончиликни йўлга қўйгани ҳақида тарихий тарихий ҳужжатлар маълумот беради. Навоий “Маҳбуб ул-қулуб” асарида деҳқончилик касбига алоҳида

хурмат ва эҳтиром билдиради ва бу касбга бағишланган алоҳида саҳифа келтириб, унда деҳқонларга шундай таъриф беради: “Дон сочувчи деҳқон – ерни ҳайдаш билан ризқ йўлини очади. ...Оламнинг ободлиги деҳқонлардан; меҳнат аҳли шодонлиги улардан. Деҳқон ҳар қандай экин экишга қилса ҳаракат – элга ҳам озиқ-овқатетказур, ҳам баракат. Деҳқонқиҳалол меҳнат билан дон сочади, ҳақ бир донини етти юзга етказади. ...Деҳқоннинг бир дон сепганида шунча ҳикмат бор, ўзга ишларини таърифлаш маҳолдир.

Бундай деҳқон Одам Ато фарзанди, балки ундан ризқ еганлар – шу деҳқоннинг фарзанди-ю унинг ўзи Одам Атодир”.

Бу ўринда Алишер Навоий деҳқон номини бежизга Одам Ато номи билан боғламайди. Чунки халқимиз орасида ҳозиргача Хизр, Одам Ато, Бобо Деҳқон номига деҳқончилик пирлари сифатида сиғиниб келадилар. Қолаверса, деҳқончиликнинг келиб чиқиши ҳақида яратилган халқ афсоналарида бу касб вакиллари Одам Ато ва Момо Ҳавонинг Қайин исмли деҳқон ўғлининг авлоди эканлиги айтилади. Шулардан келиб чиқиб, шоир деҳқонлар ҳақидаги қитъасида шундай ёзади:

Кимки деҳқончиликни касб қилди,
Унинг иши нон улашмак бўлди,
Бундай кимса юксаклиги даражаси
Одам Аточа бўлмаса-да, одамгарчилиги бор.

Наврўз байрами деҳқончилик фаолиятининг бошланишини ўзида рамзий кайд этади. Шунинг учун Навоий ҳам Наврўз ҳақидаги ғазалида “Анинг шайдоси бўлган деҳқонлар” ҳақида дейди:

Мувофиқ кийдилар бўлмиш магар наврўз ила байрам,
Чаман сарви ёшил хилъат, менинг сарви равоним ҳам.
Чаман сарви қолиб ҳайрон, менинг сарвим қилиб жавлон,
Анинг шайдоси бир деҳқон, мунга шайдо бари олам.

Шоирнинг жуда кўп ғазаллари орасида деҳқонларни таърифловчи мисраларнинг сингдирилганлигига гувоҳ бўлиш мумкин:

Даҳр деҳқоники, юз минг сарв қилди жилвагар,- деб ёзади шоир бир ғазалида.

Аждодларимизнинг деҳқончилик маданияти бой тарихга эга. Асрлар давомида бу касб билан шуғулланувчи аҳолининг ўз эътиқодий қарашлари, билим ва тажрибалари тўплана борган. Айниқса, улар экиладиган ҳосил вақтини, жойини суғоришга қай даражада ўнғайлигини, йил фасллари билан боғлиқ деҳқон тақвимини, ўз касбига алоқадор ирим-сиримларни жуда яхши билишлари талаб этилган. У билан боғлиқ анъаналар, ўғитлар, махсус “Деҳқончилик рисоласи”да баён этилган. Ушбу рисолада деҳқонларга кўш чиқариш, уруғ сочиш жараёни билан боғлиқ тажрибалар, айтиладиган дуо-

олқишлар ҳақида маълумот берилган. Шунин билган Навоий деҳқонлар ҳақида ёзар экан:

Ғам мазраъидакўнглиму ул қош хаёли,

Деҳқонки мудом асрағай ўзи била дуосин, - дея бу ҳолатга ишора қилади.

Умуман айтганда, Алишер Навоий ижодида деҳқонларга ҳамда деҳқончилик касби алоҳида эътибор ва ҳурмат кўрсатганлиги кузатилади.

Адабиётлар:

1. Навоий А. Хазойинул-маоний. Фавойидул-кибар. Асарлар. Ўн беш томлик. Тўртинчи том. – Т. Бадиий адабиёт нашриёти.- 1985 - Б. 233.

2. . Навоий А. Хазойинул-маоний. Фавойидул-кибар. Асарлар. Ўн беш томлик. Тўртинчи том. – Т. Бадиий адабиёт нашриёти.- 1985 - Б. 295.

3. . Навоий А. Хазойинул-маоний. Фавойидул-кибар. Асарлар. Ўн беш томлик. Тўртинчи том. – Т. Бадиий адабиёт нашриёти.- 1985 – Б. 267.

ФОЛЬКЛОР АСАРЛАРИ СЮЖЕТИДАГИ МОТИВЛАРНИНГ “МАЖОЛИСУН-НАФОИС” ДА АҚС ЭТИШИ

Худайкулова Латифа,

ЎЗР ФА Ўзбек тили, дабиёти ва фольклори
институти катта илмий ходими, ф.ф.н.

Сўз мулкининг султони, беназир ижодкор Алишер Навоийнинг шундай тарихий асарлари борки, улар яратилиши, услуби ва композицион қурилиши жиҳатидан халқ оғзаки ижодига бориб тақалади. У ўз ижодида миф, афсона, ривоят, достон, мақол ва масалларга мурожаат қилади ҳамда улар орқали халқчилликни юқори чўққига олиб чиққан. Навоий ижодида жуда кўплаб фольклоршуносликка оид мотив ва терминлар кузатилади. Навоий асарлари учун қисқача луғатда келтирилган афсонасарой, афсонагузар, афсонасанж-афсона айтувчи, ақд-никоҳлаш, дасотин-достон, дастур-расм-русум, йирав-бахши, хофиз , ифрит-дев , латойиф-латифа , лўғз ва лўғаз-топишмоқ, жумбоқ, зарби-мақол, пайғомрасон-хабарчи, ровий-ривоят қилувчи, сале-жар солмоқ, овоза қилмоқ, самандар-афсонавий қуш, сур-тўй, базм, суннат-одат, фасонапайванд, фасонасигал-достончи, қиссахон-бахши каби терминлар шулар жумласидандир⁵⁸.

Атоқли навоийшунос Н.Маллаев Алишер Навоий ҳикояларини иккига – анъанавий ҳикоя ва янги ҳикоя, яъни нақл ва латифаларга ажратади. Анъанавий ҳикоялар азалдан мавжуд бўлиб, қайта ишланган ҳикоялардир.

⁵⁸Ҳасанов Б. Луғат (Навоий асарлари учун қисқача луғат). – Тошкент: ЎЗРФА “Фан” нашриёти, 1993. – 18.54 б.т.

МУНДАРИЖА

<i>Зарипов Ботир Комилович</i> АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИ – БЕБАҲО МАЪНАВИЙ МЕРОС.....	3
<i>Хамидов Обиджон Хафизович</i> НАВОИЙДАН МАДАД ОЛИБ, УЧИНЧИ РЕНЕССАНС САРИ.....	5
<i>Ибрагимова Феруза Бахадировна</i> НАВОИЙ – ЮКСАК ҒОЯЛАР ТАРҒИБОТЧИСИ.....	7
1-шўъба. АЛИШЕР НАВОИЙНИНГ НАЗМИЙ МЕРОСИ	
<i>Иброҳим ҲАҚҚУЛ</i> НАВОИЙ ШЕЪРИЯТИДА КАСБИ КАМОЛ ҒОЯСИ ВА ТАЛҚИНИ.....	9
<i>Zilola Amonova LobarShokirova</i> “LAYLI VA MAJNUN” DOSTONIDA MUNOJOT TALQINI	12
<i>Odiljon Avaznazarov</i> “FARHOD VA SHIRIN”DA YO‘LOVCHI OBRAZI VA BADI‘Y TUSH ALOQADORLIGI.. ..	16
<i>Yunus Azimov</i> “XIRADNOMAI ISKANDARIY” VA “SADDI ISKANDARIY” DOSTONLARINING MUQADDIMAVIY BOBLARI BORASIDA AYRIM MULOHAZALAR.....	19
<i>Назора Бекова</i> ШОИРНИНГ ИККИ ТИЛДАГИ ШЕЪРИЯТИДА МАВЗУ, ҒОЯЛАР ТАЛҚИНИ ҲАМДА ШАКЛИЙ УНСУРЛАРДАГИ УЙҒУНЛИК ВА МУШТАРАКЛИК.. ..	22
<i>M. Boltayeva</i> ALISHER NAVOIYNING PEYZAJ YARATISH MAHORATI...29	
<i>Гудзина Виктория Анатольевна</i> ТЕМА ПОЭТА В ЛИРИКЕ НАВОИ И ЗУЛЬФИИ	31
<i>Гулова Аноргул, Абдуллаева Феруза</i> Алишер Навоийнинг назмий асарлари – буюк маънавий сарчашма.. ..	36
<i>D.V.Dadajonova</i> ALISHER NAVOIY RUBOIYLARIDA BADI‘Y SAN`ATLAR... ..	40
<i>София Джумаева</i> ЛИРИК ҚАҲРАМОН: ҲОЛАТ ВА ТАСВИР.....	42
<i>Иботова Мадина</i> МАҚОМИНГГА ЕТАЙИН ДЕБ НАВОИЙ АЙЛАР САЙР	45
<i>Mahliyo Ibroimova</i> “SITTAI ZARURIYA”NING YARATILISH TARIXI.....	49
<i>Ismoilova Xumora,</i> “DEVONI FONIY”DA ILOHIY-ISLOMIY QARASHLARINING BADI‘Y-G‘OYAVIY TALQINI.....	52
<i>Ҳ.Ў. Каримов</i> АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИДА МАЙ ВА МАСТЛИК РАМЗИ.. ..	54
<i>Ҳ.Р.Латипов, З.А. Носирова</i> ОРИФЛАР НАФСШУНОСЛАРДИР.....	58
<i>Mulloqulova Zebiniso</i> НАЙРАТ УЛ-АБРОР” НИКОЯТЛАРИНИНГ НАЙРАТЛАРИ.. ..	64

<i>Тўраева Лайло</i> АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА ДЕҲҚОНЧИЛИККА МУНОСАБАТ ИФОДАСИ.....	225
<i>Худайкулова Латифа</i> ФОЛЬКЛОР АСАРЛАРИ СЮЖЕТИДАГИ МОТИВЛАРНИНГ “МАЖОЛИСУН-НАФОИС” ДА АКС ЭТИШИ.....	227
<i>Hikmatova Nigina</i> ALISHER NAVOIY – ILM NOMIYSI.....	230
<i>Qalandarov Hamza</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA ISLOM TA'LIMOTI VA TASAVVUF G'OYALARI.....	233
<i>Qilichev R.</i> ALISHER NAVOIY SURATINI CHIZGAN MUSAVVIRLAR...	235
<i>Шабнам Юсуфзода</i> “МУҲОКАМАТУЛ-ЛУҒАТАЙН” АСАРИДА “ДЕВОНИ ФОНИЙ” ШАРҲИ.....	237
<i>Muhtaram Rажабова</i> ALISHER NAVOIYNING SIYOSIY HUQUQIY QARASHLARI.....	242

4-шўъба. АЛИШЕР НАВОИЙ ВА ТИЛШУНОСЛИК МАСАЛАЛАРИ

<i>М.К.Абузалова, У.Ш.Аҳмадова</i> НАВОИЙ ШАХСИНИ ИФОДАЛОВЧИ ПЕРИФРАЗЛАР.....	245
<i>Атоулло Ахмедов</i> НАВОИЙ АСАРЛАРИДА АДАБИЙ МЕЪЁР.....	249
<i>Ёқуб Саидов</i> «МУҲОКАМАТУЛ-ЛУҒАТАЙН» АСАРИНИНГ ИЛМИЙ-ТАРИХИЙ АҲАМИЯТИ.....	252
<i>Бибиш Жўраева</i> ЭЛИГА ЎЗЛИГИН ТАНИТГАН ДАҲО.....	256
<i>Х.А. Арипова, Н.Н. Розикова</i> АЛИШЕР НАВОИ О КУЛЬТУРЕ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	259
<i>В.Е. Kilichev</i> “МУНОКАМАТ УЛ-ЛУҒАТАЙН” ВА SO‘ZLARARO MA’NOVIY MUNOSABAT.....	265
<i>Г.Тоирова, Г.Хайруллаева</i> НУТҚНИ ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ РАЗМЕТКА ҚИЛИШ ТИЗИМИНИ МОДЕЛЛАШТИРИШ.....	268
<i>Г.Тоирова, Н.Хамроева</i> НУТҚ ОДОБИ НАВОИИ НАЗМИДА.....	271
<i>D.A. Axmadova</i> “LISON UT – TA’YR”DA METAFORALAR.....	274
<i>Н.Жахонова</i> НАВОИЙ ҚЎЛЛАГАН ЎХШАТИШЛАРНИНГ ЛУҒАВИЙ МАЪНОВИЙ ГУРУҲЛАРИ ХУСУСИДА.....	277
<i>Норова М.Ф.</i> АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА КЎМАКЧИЛАРНИНГ СЕМАНТИК-СТИЛИСТИК ХУСУСИЯТЛАРИ.....	281
<i>Sevara Po`latova</i> ALISHER NAVOIY IJODIDA AREAL LINGVISTIKA....	284

5-шўъба. АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИНИНГ ТАРЖИМАЛАРИ, ХОРИЖДА ЎРГАНИЛИШИ ВА АДАБИЙ ТАЪСИР МАСАЛАЛАРИ

<i>Ф.А. Муминов</i> БЫЛ ЛИ АЛИШЕР НАВОИ СУФИЕМ И МИСТИКОМ?....	287
<i>Д.С. Ўраева, З.Б. Джалилова</i> АЛИШЕР НАВОИЙ ИЖОДИДА ГУЛЛАР ОБРАЗИНИНГ АСЛИЯТ ВА ИНГЛИЗЧА ТАРЖИМАДА БЕРИЛИШИ....	293